

Ohjelmatyöstä Rikosseuraamuslaitoksessa; OMA- ja SuHa- ohjelma

7.9.2016

**Riitta Kari
Kehityspäällikkö
Länsi-Suomen rikosseuraamusalue**

Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla

- Rikollisesta elämäntavasta irtaantumisen edistäminen
- Yhteiskuntaan integroituminen
- Tuomittujen elämänhallinnan sekä sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen
- Kansainvälinen kehitys
- Ensimmäiset ohjelmat Suomessa käyttöön ~15 vuotta sitten

Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla

- Ohjelma on yleisnimitys, jonka alla on erimuotoisia ja eri tarkoituksiin ja ongelmiin keskittyviä kuntouttavia ohjelmia, jotka vaihteleva muutosmalliensa, laajuutensa, menetelmiensä sekä tavoitteidensa suhteen.
- Ohjelmatyön akkreditointi- eli hyväksymismenettely, kansainvälisesti vakiintunut käytäntö. Ohjelmien odotetaan tieteellisen tutkimuksen perusteella vaikuttavan uusintarikollisuutta vähentävästi, mikäli ne toteutetaan tarkoituksenmukaisella tavalla (ohjaajat, integriteetti, osallistujien rekry, taitojen harjoittelu, ympäristön vaikutus, resurssit, laatu)
- Yksi tapa luokitella ohjelmia on jakaa ne motivointi- ja vaikuttavuusohjelmiin.

Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla

1. **Motivointiohjelmat**

- yksilö- tai ryhmämuotoisena
- yleensä lyhytkestoisia
- muutosmotivaation lisääminen ja ylläpitäminen
- motivoidaan asiakasta ryhtymään jatkotoimenpiteisiin elämäntilanteensa ja rikollisen käyttäytymisen suhteen
- tavoitteena on, että asiakas alkaa tunnistaa käyttöksensä ongelmallisuuden, kyseenalaistamaan tilanteensa sekä valmistelemaan itseään muutospäätökseen
- Motivoiva keskustelu, Antiriippuvuudet, Viisi keskustelua muutoksesta (VKM)

Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla

2. Vaikuttavuusohjelmat

- pääsääntöisesti ryhmämuotoisena
- pidempikestoisia, useat myös intensiivisiä
- muutosmotivaation lisääminen ja ylläpitäminen
- asiakkaille, joilla uusimisriski korkea tai keskikorkea
- pyritään vaikuttamaan taustalla oleviin ajattelu- tai käyttäytymismalleihin
- uusimisriskin ja motivaation arviointi tärkeää valittaessa asiakkaita ohjelmiin, koska ohjelman keskeyttäminen lisää tutkimustiedon mukaan uusimisriskiä
- asiakkaan tietoisuus rikollista käyttäytymistä ylläpitävistä ajattelu- ja käyttäytymismalleista → näiden haitallisten mallien uudelleen arviointi → tilalle rikoksetonta elämäntapaa tukevia toimintamalleja

Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla

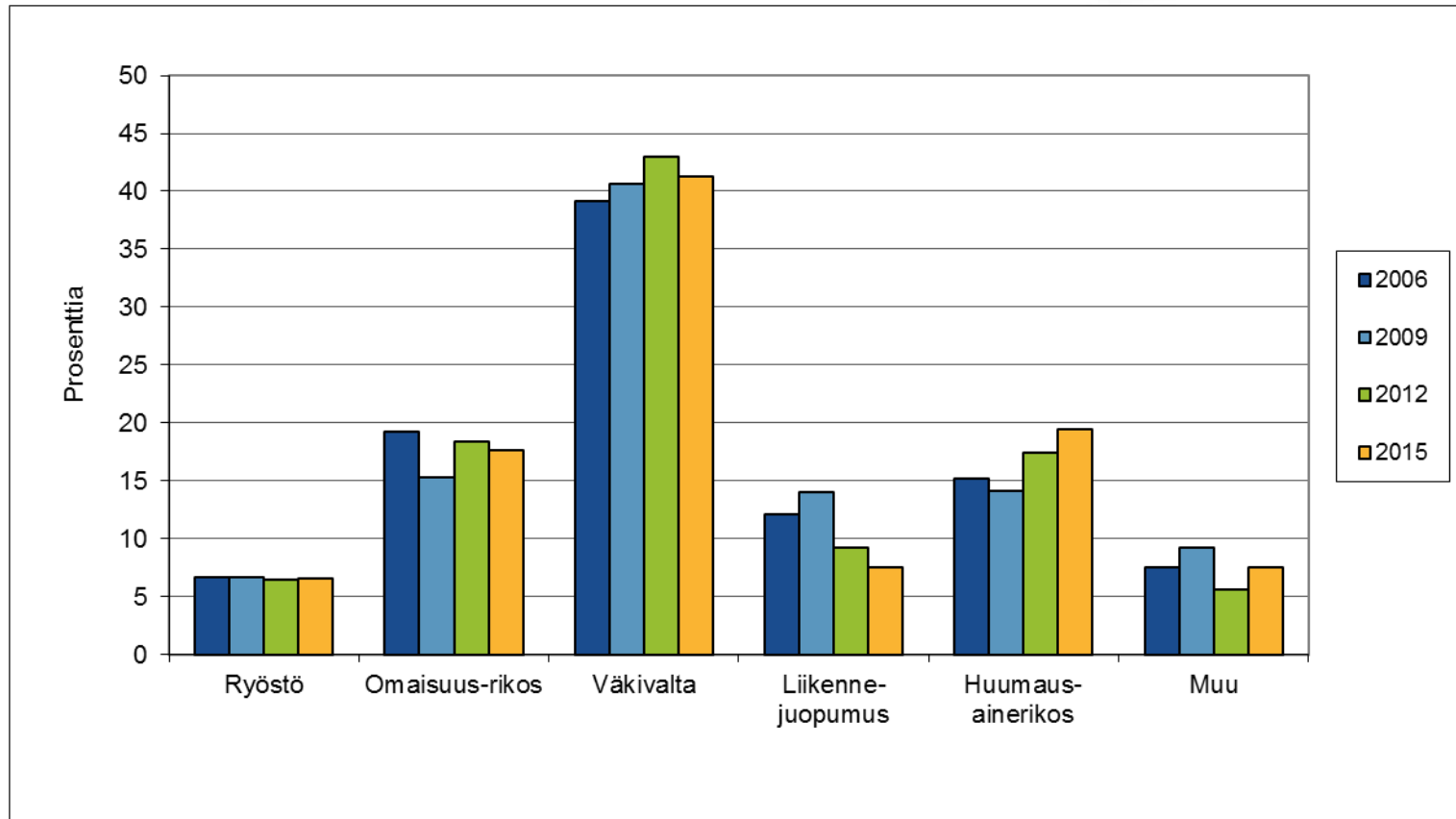
3. Hyvät käytännöt

- rikosseuraamusalalla käytettävissä olevia muita kuin selkeästi uusintarikollisuuteen vaikuttavia työmuotoja
- ei tavoitella selkeää muutosta, funktiona usein arjentaitojen lisääminen tai ylläpito, erilaisten taitojen opettelu tai informaation lisääminen
- tavoitteena esim. arjen taitojen harjoittelu, elämänhallinnan kohentaminen tai terveydellisten asioiden huomioiminen
- myös hyvät käytännöt hyväksytään aina Ohjelmatyön työryhmässä ennen niiden käyttöönottoa

Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla

- Ohjelmat voidaan jakaa myös yleisohjelmiin, rikosperustaisiin ohjelmiin ja päihdekuntoutusohjelmiin ohjelmien tavoitteiden perusteella
- Esimerkkinä yleisohjelmasta Cognitive Skills; CS-ohjelma, jossa pureudutaan ajattelu- ja ongelmanratkaisutaitoihin
- Päihdekuntoutusohjelmista esimerkkinä Kalterit Taakse ja yhteisökuntoutus
- Rikosperustaisia, vaikuttavia toimintaohjelmia ovat STOP, OMA

Vankeusvankien päärikos 1. toukokuuta vuosina 2006–2015 (%)

OMA-OHJELMA

- amerikkalaisen Jack Bushin kehittämä, käytössä mm. USA:ssa ja Englannissa, Suomessa käyttöön 2001
- vangeille, joilla on taustallaan vaikea väkivaltaisen käyttäytymisen historia ja jotka ovat olleet vankilassa vähintään kaksi kertaa, ei suositella alle 25-vuotiaille tai yli 50-vuotiaille
- tavoitteena vaikuttaa kyvyttömyyteen hahmottaa omaa väkivaltaista käyttäytymistä sekä yhteiskunnan vastaisiin ja väkivaltaisiin ajattelumalleihin

OMA-OHJELMA

- ohjelma jakaantuu neljäksi askeleeksi kutsuttuun osaan, joiden aikana osallistujat mm. tarkastelevat ajatuksiaan, tunteitaan ja uskomuksiaan väkivaltatilanteissa sekä kehittävät kykyjään uuden ajattelun käyttöön riskitilanteiden estämiseksi
 - keskeisiä työvälineitä ovat riski- ja ajatusraportit
 - ryhmäistuntoja on viikoittain 2 – 4 ajoittuen noin 7 kuukauden aikajaksolle
 - istunnoissa aina paikalla 2 koulutettua ohjaajaa
 - metodituki aina ryhmän, ohjaajien tukena sekä laadun varmistamiseksi
 - laadunvarmistusseuranta
 - ohjaajien perus- ja täydennyskoulutus
 - OMA-ohjaajien alueelliset vertaistapaamiset
-

OMA-OHJELMA

- ryhmään valitaan hakemusten ja haastattelujen perusteella 6-8 väkivaltarikoksista tuomittua vankeusvankia, joiden tuomio riittää ohjelman läpi käymiseen
 - ryhmäistuntojen lisäksi ohjelmaan kuuluvat yksilötehtävät ja henkilökohtaisen ohjaajan tapaamiset
 - ohjelmaan osallistuminen edellyttää säännöllistä istuntoihin osallistumista ja muiden annettujen tehtävien suorittamista
 - muuna aikana voi osallistua muuhun työ-, kuntoutus- tai opintotoimintaan
 - OMA-ohjelman ajalta maksetaan toimintarahaa istuntopäivinä
 - käytössä Riihimäen, Helsingin, Turun, Kylmäkosken, Hämeenlinnan ja Sukevan vankiloissa
-

OMA-ohjelma etenee askeleittain

1. Askel on itsehavainnointi-askel.
 - Kehitetään kykyä tarkastella omia ajatuksia, tunteita ja periaatteita
2. Askel on vastuuntunto-askel.
 - Opitaan löytämään juuri ne keskeiset ajatukset, tunteet ja periaatteet, jotka ovat johtaneet väkivaltaiseen käyttäytymiseen
3. Askel on päättäväisyys-askel.
 - Etsitään ajatteluun sellaisia uusia tapoja, jotka keskeyttävät riskikäyttäytymisen ja johtavat pois väkivaltaisesta käyttäytymisestä
4. Askel on kaiken yhdistämisen-askel.
 - Tarkkaillaan ajattelua, opetellaan edelleen tunnistamaan riskikohdat ja käytetään uutta ajattelua vähentämään riskikäyttäytymistä. Tehdään tilanneharjoituksia sekä henkilökohtainen elämää auttava harjoitus-suunnitelma.

Suuttumuksen hallinta -ohjelma

- Englannin vankeinhoitolaitoksessa kehitetty lisenssivapaa ohjelma, joka Suomessa käyttöön vuonna 2000.
Ryhmämuotoinen sovellus akkreditoitu vuonna 2007
 - suunnattu henkilöille, jotka kokevat vaikeuksia suuttumuksen ja/tai vihan tunteen hallinnassa ja joilla hallinnan menettäminen johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen
 - ohjelmaa ei ole tarkoitettu henkilöille, jotka käyttävät väkivaltaa välineellisesti esim. saadakseen tahtonsa läpi jossakin asiassa, sillä nämä henkilöt pystyvät halutessaan hallitsemaan tunteensa
 - tavoitteena on parantaa osallistujien suuttumuksen hallintataitoja
-

Suuttumuksen hallinta -ohjelma

- ohjelman sisältönä on suuttumuksen kehityksen vaiheet, vihaisten ajatusten hallinta, suuttumuksen fyysiset tunnusmerkit sekä sellaisten tilanteiden tunnistaminen ja ennakoiminen, jolloin osallistuvat helposti menettävät malttinsa
 - lisäksi paneudutaan fyysisen kiihtymyksen hallitsemisen tekniikkaan, suuttumusta lisäävien ajatusmallien tunnistamiseen ja muuttamiseen sekä jämääkään viestintään
 - ryhmämuotoisena, kokonaiskesto 18 tuntia, toteutetaan 3 – 4 viikon aikana siten, että istuntoja 2 – 3 kertaa viikossa, käytössä Jokelan, Keravan, Vantaan, Kylmäkosken, Käyrän, Turun, Vanajan, Hämeenlinnan, Kestilän, Naarajärven, Pelson, Sulkavan sekä Laukaan vankiloissa
 - yksilötyössä käytössä lyhyempi versio, jota hyödynnetään erityisesti yhdyskuntaseuraamustyössä
-